

Agnieszka Paulina
Smoleńska

Zrównoważone banki? Czynniki ESG w unijnych regulacjach mikroostrożnościowych

Sustainable banks? ESG factors in EU's microprudential regulations

The financial sector is highly affected by the spectre of climate change and other sustainability-related factors, as recognised by various global and EU policies. The 2015 Paris Agreement enshrines the signatories' goal to make "finance flows consistent with a pathway towards low greenhouse gas emissions and climate-resilient development." The European Union, since the European Commission's 2018 Sustainable Finance Action Plan, has introduced an array of regulations intended to facilitate private investment in transition as well as to include ESG risk management in the prudential regulation. The article tracks and analyses the latter interventions with view to assess their coherence and to identify the potential long-term effects, in the context of the persistent barriers to the development of the Polish sustainable finance sector.

DOI	https://doi.org/10.31268/StudiaBAS.2023.12
Słowa kluczowe	regulacje mikroostrożnościowe, ryzyka klimatyczne, Europejski Urząd Nadzoru Bankowego, zrównoważone finanse, Europejski Zielony Ład
Keywords	microprudential regulations, climate risks, European Banking Authority, sustainable finance, European Green Deal
O autorce	doktor nauk prawnych, adiunkt, Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk • ✉ a.smolenska@inp.pan.pl • https://orcid.org/0000-0001-7703-7686

Artykuł został udostępniony na licencji Creative Commons – Uznanie Autorstwa 3.0 Polska (CC BY 3.0 PL).

Wstęp

Ryzyko środowiskowe, a w szczególności ryzyko klimatyczne wiąże się z wymiernymi stratami finansowymi dla przedsiębiorstw gospodarki realnej, a więc również instytucji finansowych. Większa częstotliwość powodzi i anomalii pogodowych będzie miała wpływ chociażby na wartość nieruchomości będących zabezpieczeniami transakcji. To przykład tzw. ryzyka fizycznego. Wdrażane przez państwa na całym świecie polityki mające na celu ograniczenie emisji gazów cieplarnianych wymuszają zaprzestanie wysokoemisyjnych działalności, nawet jeśli będzie to oznaczało spisanie na straty znaczących aktywów¹. Jest to „ryzyko przejścia w kierunku zrównoważonym” (zwane też ryzykiem transformacji), w którego zakres wchodzi oprócz zmian regulacyjnych także te technologiczne i wynikające z przekształcania się preferencji konsumenckich. Zarówno ryzyko fizyczne, jak i ryzyko transformacji są istotne z punktu widzenia bilansów banków, mogą bowiem skutkować zmaterializowaniem się „tradycyjnych” kategorii ryzyka: ryzyka kredytowego, rynkowego czy operacyjnego. W rezultacie, wraz z pogłębianiem się wiedzy banków i nadzorców na przykład w zakresie sprzężeń zwrotnych między czynnikami

1 G. Semieniuk *et al.*, *Stranded Fossil-Fuel Assets Translate to Major Losses for Investors in Advanced Economies*, „Nature Climate Change” 2022, nr 12, <https://doi.org/10.1038/s41558-022-01356-y>.

środowiskowymi a perspektywami wyników finansowych banków, skutki zmian klimatycznych oraz degradacji środowiska są coraz częściej włączane w zakres nadzoru mikroostrożnościowego. Ten proces – choć oparty na „tradycyjnych” kategoriach ryzyka – przekształca ramy regulacji bankowych. Horyzont czasowy interwencji podmiotów publicznych jest wydłużany, a sama działalność bankowa zostaje zakotwiczona w koncepcji zrównoważonego rozwoju (zrównoważenia) uwzględniającej ochronę środowiska, polityki społecznej i ładu korporacyjnego (ang. *Environmental, Social, Governance, ESG*)². W rezultacie nabiera kształtów nowy „zielony pion” unijnych regulacji sektora finansowego, który charakteryzuje się wysokim stopniem harmonizacji, m.in. dzięki szczególnej roli, jaką ustawodawca przypisał unijnym agencjom nadzoru, m.in. Europejskiemu Urzędowi Nadzoru Bankowego (EUNB), w tworzeniu technicznych standardów. Z perspektywy Polski ta przemiana stanowi szansę nie tylko na zapewnienie dostępności kapitału prywatnego na sfinansowanie transformacji w kierunku zrównoważonym, lecz także na wzmocnienie instytucji i rynku oraz podniesienie jakości ich funkcjonowania.

Celem artykułu jest przedstawienie ewolucji podejścia do ryzyka ESG – a w szczególności do tych związanych z ochroną środowiska – w unijnych regulacjach oraz nakreślenie potencjalnych długofalowych efektów wprowadzanych zmian legislacyjnych. Szczególną uwagę zwrócono na wyzwania, które stoją przed polskim sektorem bankowym w dobie transformacji ku neutralności klimatycznej oraz wobec utrzymujących się barier dla rozwoju „zielonego” segmentu finansowego w Polsce. W tym celu analizie poddano wdrażane przez Unię Europejską reformy regulacji mikroostrożnościowych, w wyniku których nakłada się na banki nowe obowiązki z zakresu zarządzania ryzykiem ESG oraz raportowania. Zostanie pokazane, w jaki sposób unijne regulacje oraz inicjatywy poszczególnych nadzorców (Europejskiego Banku Centralnego, Banku Centralnego Węgier) „zazieleniają” filary regulacji mikroostrożnościowych. Efektem wspomnianych interwencji ma być m.in. podniesienie standardu zarządzania ryzykami ESG przez instytucje kredytowe. Punktem wyjścia dla rozważań jest natomiast szersza transformacja unijnego prawa bankowego.

Ewolucja unijnych regulacji bankowych od czasu kryzysu finansowego

Władza publiczna odgrywa kluczową rolę w utrzymaniu stabilności systemu finansowego i poszczególnych banków. Taki wniosek można wyciągnąć chociażby z prac laureatów Nagrody Banku Szwecji im. Alfreda Nobla w 2022 r., czyli D.W. Diamonda i P.H. Dybviga³. Badacze w swoim dorobku naukowym zwrócili uwagę m.in. na kluczową rolę gwarancji depozytów w powstrzymaniu masowego wycofywania wkładów z banków (ang. *bank runs*), które leżało u podstaw licznych finansowych kryzysów. Odpowiednie regulacje są ponadto konieczne, aby ograniczyć

2 Należy zwrócić uwagę, że tłumaczenie na jęz. polski wyrazu „governance” jako „ładu korporacyjnego” tworzy mylne wrażenie, że czynnik G ma zastosowanie wyłącznie do przedsiębiorstw. Zob. Principles for Responsible Investment, *A Practical Guide to ESG Integration in Sovereign Debt*, 29 August 2019, <https://www.unpri.org/fixed-income/a-practical-guide-to-esg-integration-in-sovereign-debt/4781> [dostęp: 15 maja 2023 r.].

3 D.W. Diamond, P.H. Dybvig, *Bank Runs, Deposit Insurance, and Liquidity*, „Journal of Political Economy” 1983, t. 91, nr 3, <https://doi.org/10.1086/261155>.

ryzyka będące nieodłączną częścią działalności bankowej. Innymi słowy, publiczna interwencja służy zapewnieniu „bezpieczeństwa i dobrej kondycji” banków (na poziomie mikrogospodarczym) oraz stabilności systemu finansowego (na poziomie makrogospodarczym)⁴. Dlaczego banki same nie radzą sobie z tym zadaniem? Z punktu widzenia nauk ekonomicznych winne są niedoskonałości rynku, np. różnice między podmiotami rynkowymi w dostępie do informacji o ekspozycji na ryzyko (asymetria informacyjna) czy tendencja do obarczania kosztami własnej działalności innych przedsiębiorstw lub społeczeństwa (negatywne efekty zewnętrzne)⁵. Takie podejście do regulacji sektora finansowego przyświeca chociażby Bazylejskiemu Komitetowi ds. Nadzoru Bankowego (BKNB), który tworzy ramy globalnych regulacji mikroostrożnościowych, tj. „standardów regulacji, nadzoru i praktyk bankowych w celu zapewnienia stabilności finansowej”⁶. Wdrażane obecnie ustalenia Bazylei III są oparte na trzech filarach: wymogach kapitałowych, nadzorze oraz dyscyplinie rynkowej⁷. W Filarze I zdefiniowano kapitał regulacyjny i określono m.in. minimalny poziom kapitału własnego, który bank musi mieć na wypadek poniesienia nieoczekiwanych strat⁸. W ramach Filara II stworzono przestrzeń dla indywidualnej oceny banku przez nadzorców, aby zapewnić, że idiosynkratyczne ryzyka związane z modelem biznesowym zostaną wychwycone i odpowiednio uwzględnione w wewnętrznych procedurach. W Filarze III natomiast przewidziano wymogi ujawniania informacji (obowiązkowe ujawnienia) o sytuacji finansowej banku, które mają zapewnić odpowiednią dyscyplinę rynkową inwestorów oraz kontrahentów. Wraz z rozwojem bankowości i wiedzy o funkcjonowaniu systemu finansowego zasady w ramach trzech filarów stają się coraz bardziej złożone i szczegółowe.

Podejście Bazylejskiego Komitetu ds. Nadzoru Bankowego do regulacji bankowych można odróżnić od podejścia ustawodawców w poszczególnych jurysdykcjach implementujących uzgodnienia zawarte w kolejnych (niewiązących) umowach bazylejskich. Ci drudzy decydenci mają bowiem szerszy mandat niż tylko w odniesieniu do systemu finansowego. W Unii Europejskiej, gdzie umowy bazylejskie są wdrażane przez dyrektywę i rozporządzenie ws. wymogów kapitałowych (znane pod akronimami CRD (ang. *Capital Requirements Directive*) i CRR (ang. *Capital Requirements Regulation*)⁹, ustawodawcy działają w ramach unijnych traktatów,

4 M. Marcinkowska, *Standardy kapitałowe banków. Bazylejska Nowa Umowa Kapitałowa w polskich regulacjach nadzorczych*, Regan Press, Gdańsk 2009.

5 J. Armour *et al.*, *Principles of Financial Regulation*, Oxford University Press, Oxford 2016.

6 Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego, *Basel Committee Charter*, 5 June 2018, <https://www.bis.org/bcbs/charter.htm> [dostęp: 15 maja 2023 r.].

7 Porozumienie Bazylea III, wypracowane w Bazylejskim Komitecie Nadzoru Bankowego, zawiera wiele przepisów mających ulepszyć regulacyjne normy ostrożnościowe oraz nadzór nad bankami i zarządzanie ryzykiem przez banki. Jest to odpowiedź na globalny kryzys finansowy z lat 2007–2009.

8 Wymogi kapitałowe, służące zapewnieniu odpowiedniej dyscypliny właścicieli i zarządzających bankiem, należy odróżnić od wymogów rezerw, które służą zapewnieniu odpowiedniej płynności.

9 Od 2013 r., kiedy w ramach gruntownej reformy regulacji ostrożnościowych unijni ustawodawcy przyjęli dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi, zmieniającą dyrektywę 2002/87/WE i uchylającą dyrektywy 2006/48/WE oraz 2006/49/WE (Dz.Urz. UE L 176) (dalej: CRD4) oraz rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych

które zobowiązują ich do uwzględnienia zarówno celów integracji (art. 3 TUE¹⁰), jak i zasad unijnego prawa (m.in. proporcjonalność – art. 5 TUE, troska o środowisko – art. 11 TFUE¹¹). Proces legislacyjny, wymagający zgody większości europosłów i państw członkowskich, oznacza ponadto, że na szkielet umów bazylejskich są nakładane rozwiązania i wymogi odpowiadające specyfice wspólnoty oraz bieżącym politycznym priorytetom. W wyniku kryzysu finansowego lat 2007–2009 i w odpowiedzi na społeczne oburzenie praktykami sektora bankowego do unijnych regulacji mikroostrożnościowych dodano przepisy ograniczające premie kadry zarządzającej bankiem¹². Aby wesprzeć odbudowę gospodarczą, w 2013 r. do CRR wprowadzono tzw. współczynnik wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw (ang. *SME Supporting Factor*) obniżający wagi ryzyka dla pożyczek względem „jednego z filarów unijnej gospodarki”. Rozwiązanie to miało ułatwić przedsiębiorcom dostęp do kapitału przez obniżenie kosztów ponoszonych przez banki¹³. W 2019 r. ustawodawcy wprowadzili do rozporządzenia ws. wymogów kapitałowych również współczynnik wsparcia infrastruktury (ang. *Infrastructure Supporting Factor*), który w podobny sposób ma pobudzić bankowe inwestycje w długoterminowe inwestycje będące w interesie publicznym¹⁴. Te przykłady wykorzystania ram ostrożnościowych dla osiągnięcia społecznych i gospodarczych celów stanowią istotne tło dla rozważań na temat wprowadzenia do regulacji przepisów dotyczących specjalnego traktowania ekspozycji związanych ze zrównoważonym rozwojem, które zostaną omówione w dalszej części artykułu.

Wrzaz z postępującą finansjalizacją gospodarek, tj. coraz większą strukturalną rolą, jaką odgrywa w nich sektor finansowy¹⁵, normą staje się przekraczanie wąskich ram ostrożnościowych zorientowanych wyłącznie na stabilność poszczególnych banków w oderwaniu od społecznej i politycznej rzeczywistości. W regulacjach bankowych wprowadzanych po kryzysie lat 2007–2009 zaczęły się więc pojawiać nawiązania do „interesu publicznego” w odniesieniu do stabilno-

i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (Dz.Ur.z. UE L 176) (dalej: CRR). Wcześniej poziom uwspólnotowienia regulacji bankowych był znacznie bardziej ograniczony i regulowany wyłącznie dyrektywą (CRD–CRD3). Od 2013 r. CRD oraz CRR są regularnie nowelizowane. Z perspektywy ryzyk ESG, a zwłaszcza ryzyka klimatycznego, kluczowe nowelizacje to dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/878 z dnia 20 maja 2019 r. zmieniająca dyrektywę 2013/36/UE w odniesieniu do podmiotów zwolnionych, finansowych spółek holdingowych, finansowych spółek holdingowych o działalności mieszanej, wynagrodzeń, środków i uprawnień nadzorczych oraz środków ochrony kapitału (Dz.Ur.z. UE L 150) (dalej: CRD5) oraz rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady 2019/876 z dnia 20 maja 2019 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do wskaźnika dźwigni, wskaźnika stabilnego finansowania netto, wymogów w zakresie funduszy własnych i zobowiązań kwalifikowalnych, ryzyka kredytowego kontrahenta, ryzyka rynkowego, ekspozycji wobec kontrahentów centralnych, ekspozycji wobec przedsiębiorstw zbiorowego inwestowania, dużych ekspozycji, wymogów dotyczących sprawozdawczości i ujawniania informacji, a także rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (Dz.Ur.z. UE L 150) (dalej: CRR2). Na początku 2023 r. trwały prace nad kolejną wersją legislacji, czyli CRD6/CRR3 („pakiet bankowy 2021”).

10 Traktat o Unii Europejskiej (Dz.Ur.z. UE C 202) (dalej: TUE).

11 Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz.Ur.z. UE C 326) (dalej: TFUE).

12 Art. 94 CRD4.

13 Art. 501 i motyw 44 CRR.

14 Art. 501a CRR2.

15 E. Bendyk, *W Polsce, czyli wszędzie. Rzecz o upadku i przyszłości świata*, Polityka, Warszawa 2020.

ści finansowej¹⁶ czy „krytycznych funkcji” banków, które te instytucje pełnią wobec obywateli – depozytariuszy czy pożyczkobiorców¹⁷. Badacze zwracają uwagę na nowe „obowiązki natury publicznej” wprowadzane w stosunki natury cywilnoprawnej przez unijne prawo bankowe¹⁸.

W tym kontekście w istniejące ramy regulacji mikroostrożeń są włączane kwestie klimatyczne i środowiskowe. Trend ten jest wynikiem rosnącej świadomości zagrożeń, które płyną ze zmiany klimatu oraz niszczenia środowiska (np. spadku bioróżnorodności). Jest on widoczny zarówno na „wąskofinansowym” poziomie prac BKNB, który pozostaje skoncentrowany na finansowej istotności czynników ESG, jak i w szerszym kontekście unijnych regulacji bankowych oraz unijnej agendy w obszarze zrównoważonych finansów wdrażanej w celu osiągnięcia neutralności klimatycznej Unii (Europejski Zielony Ład¹⁹).

Kwestie klimatyczne i środowiskowe w unijnych ramach mikroostrożeń – aktualna sytuacja i perspektywy reformy

W Porozumieniu paryskim z 2015 r. podkreślono, że walka ze zmianami klimatu wymaga „spójności przepływów finansowych ze ścieżką prowadzącą do niskiego poziomu emisji gazów cieplarnianych i rozwoju odpornego na zmiany klimatu”²⁰. Unia Europejska, od czasu przedstawienia przez Komisję Europejską planu działania na rzecz finansowania zrównoważonego wzrostu gospodarczego w 2018 r.²¹, wdrożyła wiele rozwiązań mających przekierować strumień inwestycji na przedsięwzięcia zrównoważone środowiskowo. Działania unijne są skoncentrowane na uspołnieniu definicji zrównoważonych działań w odniesieniu do środowiska, kwestii społecznych i ładu korporacyjnego (ESG)²². Ponadto wiele nowych ujawnień ma sprawić, że

16 Art. 32 ust. 5 w połączeniu z art. 31 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/59/UE z dnia 15 maja 2014 r. ustanawiającej ramy na potrzeby prowadzenia działań naprawczych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji w odniesieniu do instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych oraz zmieniającej dyrektywę Rady 82/891/EWG i dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/24/WE, 2002/47/WE, 2004/25/WE, 2005/56/WE, 2007/36/WE, 2011/35/UE, 2012/30/UE i 2013/36/EU oraz rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1093/2010 i (UE) nr 648/2012 (Dz.Urz. UE L 173) (dalej: BRRD).

17 Motyw 32 BRRD i art. 2 ust. 1 pkt 35 BRRD.

18 S. Grundmann, *The Banking Union Translated into (Private Law) Duties: Infrastructure and Rulebook*, „European Business Organization Law Review” 2015, nr 16, <https://doi.org/10.1007/s40804-015-0021-z>; O. Cherednychenko, *Rediscovering the Public/Private Divide in EU Private Law*, „European Law Journal” 2020, t. 26, nr 1–2, <https://doi.org/10.1111/eulj.12351>.

19 Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Europejski Zielony Ład (COM(2019) 640 final).

20 Art. 2 ust. 1 lit. Porozumienia paryskiego z 2015 r., https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf [dostęp: 17 maja 2023 r.]. Zob. L.H. Zamarioli et al., *The Climate Consistency Goal and the Transformation of Global Finance*, „Nature Climate Change”, 2021, t. 11, <https://doi.org/10.1038/s41558-021-01083-w>.

21 Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Plan działania: finansowanie zrównoważonego wzrostu gospodarczego (COM(2018) 97 final).

22 Unijny nacisk na kwestie definicyjne odróżnia unijne podejście od jurysdykcji takich jak USA, gdzie kwestia tego, co kryje się za terminem „ESG”, pozostaje nieokreślona na poziomie regulacyjnym. Zob. E. Pollman,

przedsiębiorstwa i inwestorzy zaczną uwzględniać zarówno wpływ ryzyk ESG na poszczególne podmioty, jak i to, w jaki sposób konkretne działania biznesowe oddziałują – pozytywnie lub negatywnie – na czynniki ESG (tzw. podwójna istotność, ang. *double materiality*). Unijna strategia „zielonych finansów” przewiduje szczególną rolę w tym zakresie dla sektora bankowego ze względu na jego centralną funkcję względem podmiotów w gospodarce realnej. Punktem wyjścia dla zmian wprowadzanych od 2019 r. jest uznanie kwestii ESG za czynniki ryzyka o rosnącym znaczeniu. Umożliwia to wyłaniający się konsens co do ich wymiernego wpływu – zwłaszcza w przypadku opisanych we wstępie ryzyk klimatycznych – na profile ryzyka instytucji finansowych również w krótkim terminie²³. Natomiast wiele ograniczeń wynikających z kształtu dotychczasowych ram mikroostrożnościowych (kilkuletni horyzont czasowy, wykorzystanie danych historycznych przy obliczaniu wymogów kapitałowych) oraz kwestii praktycznych (brak danych od podmiotów gospodarki realnej) sprawia, że unijne podejście nie zawsze jest w pełni spójne. Po pierwsze, włączanie kwestii ESG w obowiązujące regulacje następuje sekwencyjnie – zaczęto od obowiązku ujawniania informacji o ryzykach ESG w ramach Filara III. Brakuje natomiast jasnego harmonogramu i konsekwencji między kolejnymi krokami, a trwające reformy Filara II zwiększają niepewność co do kalendarza wdrażania nowych regulacji. Po drugie, choć punktem wyjścia dla uwzględnienia kwestii ESG w unijnych regulacjach jest istotność finansowa²⁴, to jest to podejście „poszerzone”, które uwzględnia również wpływ, jaki decyzje inwestycyjne banku mają na trajektorię dekarbonizacji (i szerszego przejścia na gospodarkę zrównoważoną) w ramach podwójnej istotności. To napięcie pojęciowe jest widoczne w działaniach podejmowanych w kontekście wszystkich trzech filarów, a najlepiej uwidacznia je opisany w części *Filar I – ryzyka ESG w wymogach kapitałowych* niniejszego artykułu spór między zwolennikami czynnika penalizującego wysokoemisyjność (ang. *Brown Penalising Factor*, BPF) oraz czynnika wspierającego zielone działania (ang. *Green Supporting Factor*, GSF). Po trzecie, w wyniku niepewności związanej z perspektywą wdrożenia kolejnych wymogów kluczową rolę w „zazielenianiu” ram ostrożnościowych odgrywają poszczególni nadzorcy. Ci będący w awangardzie wykorzystują czas niepewności na wypracowywanie wraz z instytucjami finansowymi metodologii i narzędzi potrzebnych, aby sprostać wyzwaniu, jakim są ryzyka ESG w kontekście szerszej transformacji w kierunku zrównoważonym. Podejścia nadzorców istotnie się różnią, co może stwarzać problemy w funkcjonowaniu rynku wewnętrznego (np. arbitraż regulacyjny, dodatkowy ciężar biurokratyczny dla podmiotów nadzorowanych, perspektywa niestabilności finansowej). Zarówno Europejski Bank Centralny (EBC), jak i Narodowy Bank Węgier (węg. *Magyar Nemzeti Bank*, MNB) koncentrują swoje zrównoważone działania głównie na aspektach

The Making and Meaning of ESG, „ECGI Law Working Paper” 2022, nr 659, <https://ssrn.com/abstract=4219857> [dostęp: 15 maja 2023 r.].

23 Europejska Rada Ryzyka Systemowego, Europejski Bank Centralny, *Climate-Related Risk and Financial Stability*, July 2021, <https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/reports/esrb.climateriskfinancialstability202107~79c10eba1a.en.pdf> [dostęp: 17 maja 2023 r.].

24 Zasada istotności, wywodząca się z prawa rachunkowego, określa zdarzenia, które ze względu na swój wpływ na sytuację danej jednostki powinny znaleźć się w jej sprawozdaniu finansowym. W odniesieniu do czynników ESG zasada istotności odnosi się do identyfikacji oraz oceny wpływu czynników ESG na dany podmiot.

klimatycznych (lub środowiskowych), podczas gdy w regulacjach odniesiono się również do czynników społecznych. Przywództwo niektórych nadzorców w obszarze transformacji sektora finansowego stwarza ryzyko przekroczenia kompetencji oraz wiąże się z koniecznością wprowadzenia dodatkowych mechanizmów legitymizujących te działania. Niepewność oraz tempo zmian wymagają jednak tego typu „przewodnictwa”²⁵. W kolejnych częściach artykułu przedstawiono aktualny stan „zazielenienia” poszczególnych filarów ram mikroostrożnościowych, z uwzględnieniem powyższych aspektów.

Filar III – ujawnienia dotyczące ryzyk ESG

Pierwszy raz kwestie ESG pojawiły się w unijnych regulacjach mikroostrożnościowych w 2019 r., kiedy europosłowie w toku prac legislacyjnych wprowadzili do nich przepisy dotyczące ujawnień związanych z ryzykami ESG w ramach Filara III²⁶. W art. 449a CRR zobowiązano duże instytucje bankowe do publikowania od 2023 r. informacji o posiadanych ekspozycjach narażonych na ryzyka fizyczne i transformacyjne²⁷. Szczegółowe wytyczne zostały zawarte w rozporządzeniu wykonawczym Komisji Europejskiej 2022/2453 z dnia 30 listopada 2022 r. dotyczącym ujawniania informacji na temat ryzyk z zakresu ochrony środowiska, polityki społecznej i ładu korporacyjnego (ESG)²⁸. Aby ujednoczyć podejście do ostrożnościowego rozumienia czynników ESG, w rozporządzeniu zdefiniowano je następująco: „ryzyko strat wynikających z wszelkich negatywnych skutków finansowych dla instytucji spowodowanych obecnym lub przyszłym wpływem czynników ESG na kontrahentów instytucji lub aktywa, w które instytucja inwestuje”²⁹. Analogiczne definicje zostały przedstawione również w kontekście czynników środowiskowych, społecznych i z zakresu ładu korporacyjnego³⁰.

25 Ang. *guided transition*, zob. A. Smoleńska, J. van 't Klooster, *A Risky Bet: Climate Change and the EU's Micro-prudential Framework for Banks*, „Journal of Financial Regulation” 2022, t. 8, nr 1, <https://doi.org/10.1093/jfr/fjac002>.

26 *Ibidem*.

27 W art. 4 ust. 1 pkt 146 CRR zdefiniowano jako „dużą” instytucję, która spełnia jeden z czterech warunków: a) jest globalną instytucją o znaczeniu systemowym; b) została określona jako inna instytucja o znaczeniu systemowym zgodnie z art. 131 ust. 1 i 3 dyrektywy 2013/36/UE; c) jest – w państwie członkowskim, w którym ma ona siedzibę – jedną z trzech największych instytucji pod względem całkowitej wartości aktywów; d) całkowita wartość jej aktywów na zasadzie indywidualnej lub, w stosownych przypadkach, na podstawie jej sytuacji skonsolidowanej zgodnie z niniejszym rozporządzeniem i dyrektywą 2013/36/UE jest równa 30 mld EUR lub wyższa. Zgodnie z powyższą definicją w Polsce obowiązek raportowania obejmie banki PKO BP i Pekao. Dobrowolnie do raportowania z Filarem III zobowiązał się też Bank Gospodarstwa Krajowego.

28 Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2022/2453 z dnia 30 listopada 2022 r. zmieniające wykonawcze standardy techniczne określone w rozporządzeniu wykonawczym (UE) 2021/637 w odniesieniu do ujawniania informacji na temat ryzyk z zakresu ochrony środowiska, polityki społecznej i ładu korporacyjnego (Dz.U. UE L 324) (dalej: rozporządzenie wykonawcze ws. ujawnień ESG dla Filara III).

29 Załącznik II do rozporządzenia wykonawczego ws. ujawnień ESG dla Filara III.

30 Załącznik I do rozporządzenia wykonawczego ws. ujawnień ESG dla Filara III. Analogiczne definicje są uwzględnione w propozycji KE znanej jako „pakiet bankowy”; Komisja Europejska, *Pakiet bankowy 2021: nowe unijne przepisy mające wzmocnić odporność banków i lepiej przygotować je na przyszłość*, 27 października 2021.

Ujawnienia przewidziane w rozporządzeniu wykonawczym ws. ujawnień ESG dla Filara III obejmują cztery obszary. Po pierwsze, banki są zobowiązane do ujawnień jakościowych dotyczących wewnętrznych procesów i priorytetów w odniesieniu do czynników EGS (tabele 1–3 w załączniku I). Po drugie, instytucje będą musiały publikować informacje o ekspozycjach portfela bankowego na „ryzyka przejścia związanego ze zmianami klimatu” (szablony 1–4 w załączniku I). Chodzi o informacje dotyczące: a) emisji CO₂ (w zakresie 1, 2 i 3) ekspozycji związanych z wysokoemisyjnymi sektorami (np. budownictwo, rolnictwo czy energetyka), b) efektywności energetycznej nieruchomości będących zabezpieczeniem kredytów, c) planów dekarbonizacji klientów bankowych z wysokoemisyjnych sektorów (np. produkcja energii, transport, lotnictwo, przemysł chemiczny) oraz d) 20 najbardziej emisyjnych przedsiębiorstw w portfelu banku. Ryzyko transformacyjne (przejścia) obejmuje czynniki technologiczne, regulacyjne i te związane z preferencjami konsumentów, które wpłyną na wartość wysokoemisyjnych aktywów w czasie transformacji w kierunku zrównoważonym. Po trzecie, instytucje będą zobowiązane do ujawniania ekspozycji na ryzyka fizyczne w portfelu bankowym – np. związane z nieruchomościami na terenie zagrożonym długotrwałymi, a także gwałtownymi skutkami zmian klimatu (szablon 5 w załączniku I). Po czwarte, banki muszą ujawnić udział aktywów zgodnych z taksonomią UE³¹ w swoich bilansach (tzw. wskaźnik zielonych aktywów, ang. *Green Asset Ratio*) i inne działania związane z łagodzeniem zmiany klimatu (szablony 6–10 w załączniku I). Omówiony zakres ujawnień unaocznia opisane powyżej próby połączenia istotności finansowej (ryzyko dla banku) z podwójną istotnością (uwzględniającą wpływ banku na otoczenie i otoczenia na bank) oraz to, że dotychczas najbardziej rozwinięta jest metodyka oceny ryzyka w odniesieniu do kwestii związanych ze środowiskiem (a w szczególności – ze zmianą klimatu). W kwestiach społecznych czy tych dotyczących ładu korporacyjnego banki są zobowiązane ujawniać jedynie ogólne ramy swojego podejścia³².

Ujawnienia w ramach Filara III stanowią duże wyzwanie dla banków, zwłaszcza na początku procesu, kiedy instytucje borykają się z brakiem odpowiednich danych ze strony swoich klientów³³. Wskazują na to chociażby pytania do Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego o zakres obowiązku raportowania³⁴. W związku z opisanymi powyżej wyzwaniami w ujęciu kwestii ESG w dotychczasowe ramy wątpliwości oraz początkowe problemy (np. z dostępnością odpowiednich danych od kontrahentów) nie są zaskakujące. Ze względu na sekwencyjne podejście unijnych ustawodawców do wprowadzania kolejnych wymogów nowy obowiązek ma jednak kluczowe znaczenie dla dalszego kierunku regulacji mikroostrożnościowych w obszarze

31 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/852 z dnia 18 czerwca 2020 r. w sprawie ustanowienia ram ułatwiających zrównoważone inwestycje, zmieniające rozporządzenie (UE) 2019/2088 (Dz.Urz. UE L 198) (dalej: taksonomia UE).

32 Załącznik I do rozporządzenia wykonawczego ws. ujawnień ESG dla Filara III.

33 Należy jednak przypomnieć, że już w 2020 r. w wytycznych EBA w odniesieniu do procesu kredytowego zwracano uwagę na konieczność integrowania kwestii wpływu na środowisko i szerzej ESG w relacjach z klientem. Zob. Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Metodyka badania i oceny nadzorczej banków komercyjnych, zrzeszających oraz spółdzielczych (metodyka BION)*, kwiecień 2022, s. 161.

34 Dostępne na stronie: https://www.eba.europa.eu/single-rule-book-qa/search?field_article=449a&field_isrb_q_a_review_resp=All.

ryzyk ESG, w tym dla rozbudowywania metodyki nadzorczej w tym obszarze. Można się również spodziewać, że publikowane przez banki dane będą wykorzystywane nie tylko przez podmioty rynkowe (badania potwierdzają, że banki uwzględniające czynniki ESG w swojej działalności osiągają lepsze wyniki finansowe³⁵), lecz także przez społeczeństwo obywatelskie, a w szczególności ekologiczne organizacje pozarządowe w celu zwiększenia presji na instytucje finansowe, aby te zaprzęstały finansowania szkodliwych dla środowiska i społeczeństwa działalności³⁶.

Filar II – ryzyka ESG w praktyce nadzorczej oraz perspektywa reform

Filar II obejmuje proces badania i oceny nadzorczej (tzw. BION) oraz specjalne uprawnienia nadzorcze, po które nadzorca może sięgnąć, jeśli standardy zarządzania ryzykiem danego banku są zbyt niskie. Działania nadzorcze pozwalają ustalić rzeczywiste potrzeby kapitałowe banku w sposób bardziej elastyczny niż formalistyczny Filar I³⁷. Wraz ze wzrostem świadomości ryzyk klimatycznych i środowiskowych niektórzy nadzorcy już wykorzystują przyznaną im uznaniowość, aby podnosić rangę czynników ESG w relacjach z nadzorowanymi bankami. W 2022 r. BKNB przedstawił wytyczne w odniesieniu do zarządzania ryzykami klimatycznymi przez banki oraz dobrych praktyk nadzorców w tym obszarze³⁸.

Unijna reforma ram mikroostrożeń już w 2019 r. była sygnałem, że możliwe jest objęcie specjalnym nadzorem ekspozycji banków na ryzyka ESG. W szczególności w art. 98 ust. 8 CRD5 zobowiązano EUNB do przygotowania analizy potencjalnego włączenia do BION oceny ryzyka ESG. Opublikowany w czerwcu 2021 r. raport EUNB objął definicje ryzyk ESG (w tym ryzyka fizycznego i ryzyka przejścia), metodologie oceny wpływu ryzyk ESG na stabilność finansową banku w krótkim, średnim i długim terminie, a także zasady, procedury, mechanizmy i strategie, jakie banki powinny wdrożyć w celu identyfikacji i oceny ryzyk ESG, a także zarządzania nimi. Szczególną uwagę należy zwrócić na trzy elementy raportu, w których są widoczne opisane wyżej trudności z uwzględnieniem w ramach ostrożnościowych kwestii związanych z ESG, tj.: a) zakres definicji i ocenę istotności ryzyk ESG; b) spektrum przedstawionych metodologii zarządzania ryzykami ESG oraz c) proponowane wydłużenie horyzontu procesów nadzorczych w odniesieniu do ryzyk ESG.

W pierwszej kwestii w przedstawionej definicji zinterpretowano czynniki ESG jako siły napędowe ryzyk już ujętych w regulacjach mikroostrożeń, takich jak ryzyko kredytowe, ryzyko kontrahenta, ryzyko portfelowe, ryzyko rynkowe czy ryzyko operacyjne w odniesieniu do kapitału, a także ryzyko związane z płynnością. W rezultacie – jak argumentowano w EUNB –

35 P. Niedziółka, *Zielona (r)ewolucja w polskiej bankowości*, Difin, Warszawa 2021.

36 J. Chudzyński et al., *Gaz – zły biznes dla banków i dla środowiska*, Fundacja RT-ON, 2022, <https://rt-on.pl/phocadownload/Gaz%20-%20zly%20biznes%20dla%20bankow%20i%20dla%20srodowiska%2026-10-2022.pdf> [dostęp: 17 maja 2023 r.]; S. Stefaniak, *Ekspozycja na ryzyko. Finansowanie paliw kopalnych przez polskie banki a ryzyko osierocenia aktywów*, „Instrat Policy Note” 2022, nr 3.

37 M. Marcinkowska, *op. cit.*

38 Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego, *Principles for the Effective Management and Supervision of Climate-Related Financial Risks*, 2022, <https://www.bis.org/bcbs/publ/d532.htm> [dostęp: 15 maja 2023 r.].

uwzględnienie (do pewnego stopnia) ryzyk ESG w unijnych ramach mikroostrożnościowych nie wymaga reformy, lecz jedynie wzbogacenia istniejących praktyk o lepsze zrozumienie wpływu powiązanych czynników. Jednocześnie ocena ryzyk ESG przez instytucje kredytowe i nadzorców powinna uwzględniać podwójną istotność, czyli zarówno wpływ czynników ESG (np. zmian klimatycznych) na bilans banku, jak i to, w jaki sposób oferowane przez banki finansowanie oddziałuje na otoczenie. Takie podejście leży u podstaw omówionego rozporządzenia wykonawczego ws. ujawnień ESG dla Filara III.

Drugim kluczowym elementem raportu EUNB jest spektrum metodologii, po które sięgają banki i nadzorczy, aby zmierzyć się z wpływem czynników ESG na ekspozycje banku na ryzyka. Europejski nadzór zwraca uwagę na trzy podejścia: „dostosowywanie” (ang. *alignment*) bilansów banków do celu neutralności klimatycznej, analizę scenariuszową i testy warunków skrajnych oraz ograniczenie ekspozycji (np. wykluczenia inwestycji związanych z paliwami kopalnymi). Szerokie spektrum tych metodologii sugeruje, że rozwiązania wprowadzane przez banki dla oceny ryzyk ESG są jeszcze na wczesnym etapie. Tradycyjne metody zarządzania ryzykiem nie są natomiast odpowiednie, ponieważ opierają się na danych historycznych. Ograniczona dostępność danych dobrej jakości oraz konieczność uwzględnienia długiego horyzontu czasowego wymaga odpowiedniego dostosowania sposobów zarządzania nowymi kategoriami czynników ryzyka. W rezultacie banki korzystają z drogi „na skróty” i stosują albo metodę wykluczeń (zwłaszcza w odniesieniu do projektów związanych z węglem), albo metodę „dostosowania” portfolio do celów neutralności klimatycznej. W tym drugim przypadku banki wykorzystują powstające narzędzia do oceny tego, w jaki sposób ich portfolio będzie ewoluować względem koniecznego poziomu dekarbonizacji poszczególnych sektorów (np. energetyki, transportu itd.)³⁹. Najbardziej zbliżonym do tradycyjnych metodologii ryzyk ESG narzędziem jest tzw. metoda scenariuszowa oparta na specjalnych „klimatycznych testach warunków skrajnych”, która służy ocenie odporności banku w przypadku zmaterializowania się określonych scenariuszy transformacji⁴⁰. Kluczowe znaczenie w rozwijaniu metodologii tych analiz mają działania podejmowane przez poszczególnych nadzorców. W opublikowanym w listopadzie 2022 r. raporcie Rady Stabilności Finansowej zidentyfikowano 67 ćwiczeń tego rodzaju przeprowadzonych dotychczas na całym świecie. Celem klimatycznej analizy scenariuszowej – oprócz oceny odporności banków – było właśnie wzmocnienie zdolności wewnętrznych instytucji nadzorczych oraz pobudzenie dialogu z bankami na temat ryzyk ESG⁴¹. Ta obserwacja sugeruje, że tego typu zorientowane na przyszłość narzędzia nadzorcze oparte na analizach scenariuszowych będą coraz ważniejsze.

Powiązany, trzecim kluczowym elementem rekomendacji zawartych w raporcie EUNB jest wydłużenie horyzontu czasowego oceny nadzorczej banków w odniesieniu do ich strategii biznesowych, systemów zarządzania wewnętrznego i ram zarządzających ryzykami ESG. Podczas gdy dotychczas proces BION służył zapewnieniu stabilności banku w perspektywie od roku do

39 Zob. Paris Agreement Capital Transition Assessment (PACTA), *Measuring the Alignment of Financial Portfolios with Climate Scenarios*, <https://www.transitionmonitor.com> [dostęp: 17 maja 2023 r.].

40 NGFS Scenarios Portal, <https://www.ngfs.net/ngfs-scenarios-portal/explore> [dostęp: 17 maja 2023 r.].

41 Financial Stability Board, *Climate Scenario Analysis by Jurisdictions: Initial Findings and Lessons*, 2022, <https://www.fsb.org/wp-content/uploads/P151122.pdf> [dostęp: 4 maja 2023 r.].

trzech lat, europejski nadzór sugeruje, że w odniesieniu do ryzyk ESG horyzont czasowy należy wydłużyć do co najmniej 10 lat.

Równoległe z pracami analitycznymi EUNB kilku unijnych nadzorców już podjęło działania mające uwrażliwić nadzorowane banki na kwestie środowiskowe i klimatyczne w szczególności⁴². Większość krajowych i unijnych nadzorców jest również częścią Sieci dla Zazielenienia Sektora Finansowego (ang. *Network for Greening the Financial System*, NGFS), w ramach której od 2017 r. wypracowują wspólne ramy dla rozwoju segmentu zrównoważonych finansów oraz dla podnoszenia standardów zarządzania ryzykami ESG w nadzorze mikroostrożnościowym i bankowości centralnej. Wśród unijnych nadzorców warto wyróżnić w szczególności działania EBC oraz MNB.

W listopadzie 2020 r. EBC opublikował „Przewodnik po ryzykach związanych z klimatem i środowiskowych”, w którym nadzorca ważnych systemowo banków Unii Bankowej nakreślił swoje oczekiwania wobec zarządzania ryzykami klimatycznymi oraz ujawnień w tym obszarze⁴³. Wytyczne EBC obejmują: definicje ryzyk C&E (ang. *climate-related and environmental*), wyjaśnienia dotyczące ich istotności oraz oczekiwania wobec modelu biznesowego (ocena otoczenia biznesowego, strategia), ładu korporacyjnego i apetytu na ryzyko (rola zarządu, organizacja wewnętrzna), zarządzania ryzykiem (ramy ogólne, ocena poszczególnych kategorii ryzyka, wykorzystanie analizy scenariuszowej) i ujawnień. Oprócz szczegółowych wytycznych nadzór Unii Bankowej od 2020 r. opublikował też wiele raportów pokazujących, jak instytucje kredytowe radzą sobie z ryzykami ESG. W latach 2021–2022 EBC przeprowadził ponadto mikro- i makroostrożnościowe stress-testy. Nadzorca stopniowo – ale zdecydowanie – podnosi więc rangę kwestii klimatycznych w relacjach nadzorczych, a jednocześnie przypomina bankom o możliwych sankcjach, jeśli kwestie związane z ryzykami ESG nie zostaną odpowiednio uwzględnione w wewnętrznych procedurach zarządzania ryzykiem (m.in. dodatkowe wymogi kapitałowe w ramach Filara II czy negatywne oceny członków zarządu). Europejski Bank Centralny kształtuje swoje stanowisko w porozumieniu z bankami, m.in. opiera się na najlepszych praktykach rynkowych i szerokich konsultacjach⁴⁴. Konkretnie działania, takie jak upublicznienie metodologii przeprowadzonych testów warunków skrajnych czy kształtowanie rozwiązań wypracowywanych na poziomie międzynarodowym (scenariusze NGFS)⁴⁵, pomagają sprostać wspomnianym wyzwaniom wynikającym z ograniczeń dostępnych metodologii. Choć – jak wskazano w kolejnych raportach EBC – banki nie spełniają jeszcze oczekiwań europejskiego nadzorca, to jest widoczny stopniowy postęp. W kontekście rozważań podjętych w artykule warto zwrócić uwagę, że ze

42 Zawężony zakres – tj. nieuwzględniający kwestii społecznych ani ładu korporacyjnego – w tym przypadku odzwierciedla zaawansowanie prac na poziomie unijnym oraz stan wiedzy.

43 Europejski Bank Centralny, *Guide on Climate-Related and Environmental Risks Supervisory Expectations Relating to Risk Management and Disclosure*, 2020, <https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.202011finalguideonclimate-relatedandenvironmentalrisks~58213f6564.en.pdf> [dostęp: 15 maja 2023 r.].

44 Europejski Bank Centralny, *Walking the Talk: Banks Gearing up to Manage Risks from Climate Change and Environmental Degradation Results of the 2022 Thematic Review on Climate-Related and Environmental Risks*, 2022, <https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.thematicreviewcerreport112022~2eb322a79c.en.pdf> [dostęp: 15 maja 2023 r.].

45 NGFS Scenarios Portal: <https://www.ngfs.net/ngfs-scenarios-portal/> [dostęp: 17 maja 2023 r.].

względu na strukturę własnościową polskiego sektora bankowego polityka przyjęta w Unii Bankowej – i dotycząca poziomu skonsolidowanego – będzie kształtowała również lokalne praktyki.

Nadzorcą, który w obszarze „zazieleniania” sektora bankowego posunął się jeszcze dalej niż EBC, jest MNB. Węgierski bank już w lutym 2019 r. ogłosił swój „Zielony Program”, a w 2020 r. wprowadził zachęty dla „zazieleniania” bilansów w odniesieniu do wymogów kapitałowych i wymogów płynności⁴⁶. Węgierski program zakłada preferencyjne traktowanie pożyczek związanych z efektywnymi energetycznie nieruchomościami w kontekście wymogów kapitałowych. Program MNB przewiduje obniżkę o 7% lub 5% wartości pożyczki naliczaną w ramach Filara II, odpowiednio dla budynków w standardzie AA i zgodnych z wymogami taksonomii UE oraz tych w standardzie BB. Centralny bank Węgier uzasadnia swoją politykę mniejszym prawdopodobieństwem niewykonania zobowiązania oraz strat z tytułu niewykonania zobowiązania w kwestii efektywnych energetycznie budynków. Polityka ta przyczyniła się jednocześnie do dynamicznego rozwoju segmentu zrównoważonych pożyczek na Węgrzech⁴⁷. W 2022 r. MNB opublikował swoje oczekiwania wobec sektora finansowego, które obejmują również przygotowanie przez banki planów dekarbonizacji określających, jak te instytucje planują dostosować swoje bilanse do celów Porozumienia paryskiego⁴⁸.

Różnice w podejściach nadzorców do ryzyk ESG wynikają w dużej mierze z opisanych nieśpójności unijnych regulacji. Jednocześnie ujawniają one różne możliwe cele interwencji (np. zarządzanie ryzykami ESG lub wspieranie rozwoju segmentu zrównoważonych produktów finansowych), a także różne preferencje w odniesieniu do zakresu zainteresowania kwestiami ESG (ryzyka klimatyczne, kwestie społeczne) oraz sekwencji i tempa wprowadzania regulacji (początkowo głównie w odniesieniu do analizy modeli biznesowych i zarządzania wewnętrznego, a w dalszej kolejności – do adekwatności i płynności instytucji finansowych). Jednocześnie, pomimo pozostawienia przestrzeni do uwzględnienia zrównoważonego rozwoju w istniejących ramach nadzoru mikroostrożnościowego, nie wszyscy nadzorcy unijni są równie zainteresowani tym obszarem. Polski nadzorca wciąż ostrożnie podchodzi do zrównoważonego finansowania, choć od 2020 r. jest widoczny znaczący postęp: Urząd Komisji Nadzoru Finansowego (UKNF) przystąpił do NGFS, a w 2022 r. włączył zagadnienia związane z ESG w BION oraz uwzględnił ryzyko klimatyczne w testach warunków skrajnych⁴⁹.

46 Magyar Nemzeti Bank, *Green Program*, 2019, <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-green-program-en.pdf> [dostęp: 17 maja 2023 r.].

47 G. Gyura, *The Role of Prudential Requirements in Fostering Green Bond Markets: The Experience of Hungary* [w:] *Green Bonds: A European Endeavor*, red. D. Ramos Munoz, A. Smoleńska, Palgrave Macmillan 2023.

48 Magyar Nemzeti Bank, *Recommendation No 10/2022. (VIII.2.) of the Magyar Nemzeti Bank on Climate-Related and Environmental Risks and the Integration of Environmental Sustainability Considerations into the Activities of Credit Institutions*, 2022, <https://www.mnb.hu/letoltes/green-recommendation-vol2-no-10-2022-viii2.pdf> [dostęp: 17 maja 2023 r.].

49 Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Metodyka...*; Financial Stability Board, *op. cit.*, s. 45. W styczniu 2023 r. UKNF przystąpił do wielonarodowego projektu mającego wesprzeć kształtowanie praktyk nadzorczych w obszarze zrównoważonego finansowania. Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Inauguracja wielonarodowego projektu w obszarze zrównoważonego finansowania*, 20 stycznia 2023, https://www.knf.gov.pl/aktualnosci?articleId=80904&p_id=18 [dostęp: 17 maja 2023 r.].

Dla zapewnienia wspólnego podejścia do ryzyk ESG w UE Komisja Europejska przedstawiła jesienią 2021 r. pakiet reform unijnych regulacji mikroostrożnościowych („pakiet bankowy 2021”)⁵⁰. Reforma ma na celu zapewnienie, że wszyscy nadzorcy będą uwzględniać ekspozycje nadzorowanych banków na ryzyka ESG, w tym przez *explicite* włączenie ryzyk ESG do procesu oceny adekwatności kapitału wewnętrznego (ang. *Internal Capital Adequacy Assessment Process*, ICCAP; art. 73 CRD), zobowiązanie banków do wprowadzenia procesów identyfikacji, zarządzania, monitorowania i raportowania ryzyk ESG (art. 74 CRD, art. 87a), uwzględnienie ryzyk ESG w procesach nadzorczych (art. 98 CRD) oraz poszerzone obowiązki raportowania (art. 430 CRR). Nowelizacja ma uprawnić nadzorców do „wymagania od instytucji ograniczenia ryzyka wynikającego z niedostosowania instytucji do odpowiednich celów polityki Unii i szerszych tendencji w ramach transformacji związanych z czynnikami z zakresu ochrony środowiska, polityki społecznej i ładu korporacyjnego w perspektywie krótko-, średnio- i długoterminowej, w tym poprzez dostosowanie ich modeli biznesowych, strategii zarządzania i zarządzania ryzykiem” (art. 104 ust. 1 lit. m) CRD). Innymi słowy, nadzorcy bankowi mieliby prawo interweniować, jeśli dany bank nie uwzględni w odpowiedni sposób w wewnętrznych procesach oceny ryzyka zrównoważonego kierunku polityk publicznych, takich jak cel neutralności klimatycznej.

Szczególnie innowacyjnym rozwiązaniem, zaproponowanym przez Komisję Europejską w ramach „pakietu bankowego 2021”, jest obowiązek opracowania przez banki dokumentów, które pokażą, czy są one przygotowane na zmiany – fizyczne, regulacyjne, technologiczne i społeczne – wynikające ze zmiany klimatu oraz z większej świadomości kwestii środowiskowych (art. 76 CRD). „Ostrożnościowe plany przejścia/transformacji” mają zapewnić, że banki uwzględnią ewolucję ryzyk fizycznych i transformacyjnych w swojej długoterminowej strategii, a także pozwolić ująć w ramy regulacji ostrożnościowych wyłaniające się rynkowe standardy planów *zero netto*⁵¹, które dobrowolnie – choć nie w pełni wiarygodnie – przedstawiają liczne instytucje kredytowe w ramach globalnych inicjatyw sektorowych, takich jak GFANZ (ang. *Glasgow Financial Alliance for Net Zero*)⁵². Plany transformacji są też sposobem na ucieczkę „do przodu” przed omówionymi ograniczeniami obecnych ram mikroostrożnościowych w odniesieniu do ryzyk klimatycznych i środowiskowych, w tym ich zbyt krótkim horyzontem czasowym. Uwaga nadzorców ma być skierowana na to, jak bank włącza kwestie zarządzania ryzykami C&E w swoją strategię, operacje, a także relacje z kontrahentami. Ujęcie „planów transformacji” banków w ramy regulacji mikroostrożnościowych będzie podstawą dla kolejnych uprawnień nadzorczych, w tym w odniesieniu do wymaganych zmian w modelu biznesowym, ekspozycji

50 W kwietniu 2023 r., kiedy artykuł był oddawany do redakcji, prace legislacyjne nad nowelizacją CRD i CRR wchodziły w etap tzw. trilogów (negocjacji między Parlamentem Europejskim a Radą Unii). Zob. Komisja Europejska, *Pakiet bankowy 2021: nowe unijne przepisy mające wzmocnić odporność banków i lepiej przygotować je na przyszłość*, 27 października 2021.

51 Termin *zero netto* oznacza „zerowe emisje netto”, czyli osiągnięcie neutralności węglowej.

52 A. Smoleńska, *Plany przejścia, czyli jak banki będą dążyć do osiągnięcia neutralności klimatycznej* [w:] *Zielone finanse w Polsce*, red. L. Kotecki, Warszawa 2022; S. Dikau et al., *Net Zero Transition Plans: A Supervisory Playbook for Prudential Authorities*, Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment Report, 2022.

sektorowych i strategii. Ostateczny kształt wymogu jest wypracowywany w kontekście trwających prac legislacyjnych na poziomie unijnym. Wspólne ramy dla nowego narzędzia nadzorczego mają być zapewnione przez przygotowane przez EUNB wytyczne w odniesieniu do minimalnych standardów, treści planów, ilościowych i jakościowych wskaźników umożliwiających ocenę wpływu ESG na stabilność finansową oraz kryteriów oceny scenariuszy (art. 87a CRD). Natomiast w odróżnieniu od wymogów filarów I i III (zawartych w CRR) unijne rozwiązania związane z Filarem II będą wymagały transpozycji przez polskiego ustawodawcę, co oddala perspektywę ich wejścia w życie.

Filar I – ryzyka ESG w wymogach kapitałowych

Jedynie w obszarze Filara I unijnych regulacji mikroostrożeń nie wprowadzono dotychczas wymogów związanych z ryzykami ESG, choć już w 2019 r. unijni ustawodawcy zobowiązali EUNB do przygotowania analizy dotyczącej celowości takiego rozwiązania. W trwającej dyskusji nad tym rozwiązaniem pojawia się natomiast wiele głosów za wprowadzeniem osobnych wymogów regulacyjnych dla ryzyk klimatycznych i środowiskowych. Filar I służy bowiem zapewnieniu, że bank ma odpowiedni kapitał na pokrycie nieoczekiwanych strat, a takie mogą wynikać z materializacji ryzyka klimatycznego. Dwie główne propozycje w unijnym kontekście to zielony czynnik wspierający (GSF), który wprowadziłby obniżone wagi ryzyka dla zielonych ekspozycji (np. inwestycji związanych z odnawialnymi źródłami energii), oraz brązowy czynnik penalizujący (BPF) podwyższający wagi ryzyka dla ekspozycji związanych z wysokoemisyjną działalnością (np. związaną z paliwami kopalnymi)⁵³. To drugie rozwiązanie lepiej wpisuje się w ramy mikroostrożeń chociażby ze względu na wyższe ryzyko transformacyjne wysokoemisyjnych aktywów⁵⁴. Natomiast wzbudza ono silny sprzeciw niektórych grup interesariuszy, którzy wskazują m.in. na nieoczekiwane skutki uboczne dla stabilności finansowej (poziom makroostrożeń). Zielony czynnik wspierający zdaje się natomiast bardziej popularny (zwłaszcza wśród przedstawicieli sektora bankowego) i opiera się na istniejących już w unijnych regulacjach makroostrożeń rozwiązaniach, takich jak wspomniany już czynnik wspierający małe i średnie przedsiębiorstwa⁵⁵. W ramach trwających prac legislacyjnych nad reformą CRR pojawiały się również propozycje „zawężonych” zielonych czynników, dzięki którym byłyby

53 W kontekście polskiego sektora finansowego oznaczałoby to objęcie współczynnikiem ok. 21 mld zł aktywów (1,16% sumy aktywów), za: S. Stefaniak, *op. cit.*

54 Finance Watch, *Report. A Safer Transition for Fossil Banking: Quantifying Capital Needed to Reflect Transition Risk*, 2022, <https://www.finance-watch.org/publication/a-safer-transition-for-fossil-banking/> [dostęp: 15 maja 2023 r.].

55 Należy jednak zwrócić uwagę, że BKNB w 2022 r. przedstawił wiele wyjaśnień w odniesieniu do uwzględnienia ryzyk klimatycznych w kontekście wymogów kapitałowych, zarówno w ramach metody standardowej, jak i wewnętrznych modeli ratingowych. Podejście Bazylei uwzględnia jednak pojedynczą istotność, czyli jedynie wpływ ryzyk klimatycznych na bilans banku, a nie to, w jaki sposób decyzje banku wpływają na czynniki środowiskowe (a więc również ryzyka klimatyczne w dłuższym terminie). Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego, *Frequently Asked Questions on Climate-Related Financial Risks*, 2022, <https://www.bis.org/bcbs/publ/d543.htm> [dostęp: 15 maja 2023 r.].

przychylnie traktowane ekspozycje związane z efektywnymi energetycznie budynkami (podobnie jak w przypadku omówionego rozwiązania wprowadzonego przez nadzorcę węgierskiego)⁵⁶.

W dyskusji na temat zalet oraz wad zielonego i brązowego czynnika wspierającego krystalizuje się wiele opisanych problemów z uwzględnieniem kwestii ESG w ramach ostrożnościowych: przyjętej perspektywy (istotności finansowej lub podwójnej istotności, zorientowanej na wpływ) czy konieczności odnalezienia równowagi między krótko- a długoterminowym wpływem na stabilność finansową oraz realizacji innych celów polityk publicznych. Na trudności w uchwyceniu kwestii środowiskowych i klimatycznych, a zwłaszcza społecznych, w ramy sztywnych wymogów kapitałowych zwraca również uwagę EUNB⁵⁷. W rezultacie odniesienia do czynników powiązanych ze zrównoważonym rozwojem, mających zastosowanie przy obliczaniu wymogów kapitałowych, nie znalazły się ostatecznie ani w mandacie negocjacyjnym Parlamentu Europejskiego, ani w mandacie Rady UE w ramach trwających na początku 2023 r. prac nad reformą CRR⁵⁸. Perspektywa specjalnego traktowania ekspozycji związanych z ochroną środowiska czy celami polityk społecznych jest więc mało prawdopodobna w krótkim, a nawet średnim terminie. Oznacza to, że kluczową rolę w zapewnieniu, że sektor bankowy w odpowiednim stopniu będzie uwzględniał ryzyka ESG w swojej działalności, odgrywać będą działania poszczególnych nadzorców w ramach Filara II.

Szanse i zagrożenia dla polskiego sektora bankowego wynikające z zielonego trendu regulacyjnego

Systematyczne poszerzanie zakresu, w którym regulacje mikroostrożnościowe odnoszą się do ryzyk ESG, a w szczególności tych związanych ze zmianą klimatu, tworzy wiele wyzwań dla polskiego sektora bankowego. Dotyczą one nie tylko aspektów *compliance*, czyli utrzymania tempa szybko ewoluującym ramom regulacyjnym, lecz także zdolności wykorzystania (oraz tworzenia) szans, które z nich wynikają. Nieodzowne jest w tym kontekście wsparcie podmiotów publicznych, a w szczególności zaangażowanie nadzorcy, zwłaszcza ze względu na kluczową rolę, jaką Filary II odgrywa w obszarze ryzyk ESG, w tym przez specjalnie tworzone nowe instrumentarium (analiza scenariuszowa, plany transformacji).

Pomimo niepewności oraz praktycznych przeszkód w pełnym włączeniu kwestii ESG w regulacje (np. dostępność danych) z działań ustawodawców i niektórych nadzorców wyłania się pewien kierunek, w którym będą zmierzać. W unijnym podejściu wyróżniono nacisk na podwójną istotność, czyli zobowiązanie banków do systematycznego uwzględniania wpływu na otoczenie

⁵⁶ C. Pasquini, *Discussion* [w:] *Green Bonds: A European Endeavor*, red. D. Ramos Muñoz, A. Smoleńska, Palgrave Macmillan 2023.

⁵⁷ Europejski Urząd Nadzoru Bankowego, *Discussion Paper on the Role of Environmental Risks in the Prudential Framework*, 2022, <https://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy/credit-risk/discussion-paper-role-environmental-risk-prudential-framework> [dostęp: 15 maja 2023 r.].

⁵⁸ Parlament Europejski, *Amendments to the Capital Requirements Regulation (2021/0342(COD))*, [https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?reference=2021/0342\(COD\)&l=en](https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?reference=2021/0342(COD)&l=en) [dostęp: 15 maja 2023 r.].

finansowanych projektów. Dostosowanie do zrównoważonej transformacji ma bezpośrednie przełożenie na relacje bank – klient. Wydłużony horyzont czasowy oceny ryzyka przekłada się na obowiązek weryfikacji przez instytucje kredytowe tego, jak ich pożyczkobiorcy oddziałują na środowisko i społeczne otoczenie oraz czy mają plany dekarbonizacji. W kontekście niskiej świadomości ryzyk klimatycznych i środowiskowych w Polsce oznacza to, że banki będą „edukować” klientów w tym obszarze. W rezultacie instytucje kredytowe, a zwłaszcza te, które nie mogą polegać na wiedzy w tym obszarze wewnątrz organizacji, będą musiały w bardzo krótkim czasie włączyć kwestie ESG w wewnętrzne procesy oraz pogłębić kompetencje⁵⁹.

Ryzyka związane z klimatem, a w szczególności relacja ryzyk fizycznych do ryzyk przejścia w kierunku zrównoważonym (transformacji), są natomiast zależne od decyzji politycznych (np. tempa wdrażania polityk zorientowanych na przeciwdziałanie zmianie klimatu i adaptację do tej zmiany). W konsekwencji „zazielenianie” regulacji mikroostrożnościowych przybierze rozmaite formy w różnych państwach Unii w zależności od strategii dekarbonizacyjnej. Przykładowo ambitniejsza polityka klimatyczna zwiększy intensywność ryzyka transformacyjnego w krótkim terminie, natomiast ograniczy ryzyko fizyczne. Mniej ambitne cele dekarbonizacyjne zmniejszą ryzyko transformacyjne w krótkim terminie, ale jednocześnie utrzymają średnio- i długofalową niepewność. Scenariusze i analizy banków centralnych wskazują na potencjalnie znacznie większe koszty tego drugiego podejścia na poziomie systemowym⁶⁰. Praktyki nadzorcze są więc w tym kontekście kluczowe, aby zapewnić, że instytucje kredytowe będą sobie radzić z ewentualną niepewnością zgodnie z interesem publicznym. Przytoczone praktyki nadzorców „wyprzedzających” trend regulacyjny (EBC, MNB) pokazują, jak instytucje publiczne mogą współpracować z sektorem oraz wspomóc rozwój segmentu zrównoważonych finansów. Tego typu pozytywne przykłady wykorzystania uznaniowości nadzorczej do podnoszenia standardów zarządzania ryzykiem ESG przez banki przyświecają propozycjom legislacyjnym przedstawionym przez Komisję Europejską w 2021 r. (część *Filar II – ryzyka ESG w praktyce nadzorczej oraz perspektywa reform*). Jak argumentuje prof. M. Marcinkowska, są liczne zalety rozbudowywania instrumentarium nadzorczego w ramach Filara II, m.in. pozostawienie przestrzeni dla zindywidualizowanego podejścia uwzględniającego specyfikę banku oraz zasadę proporcjonalności czy większa elastyczność w stosowaniu narzędzi i reakcji na ryzyko⁶¹. Podejście to wymaga jednak zapewnienia odpowiedniego poziomu konwergencji nadzorców w Unii, a także – na poziomie poszczególnych urzędów – odpowiednich zasobów i odpowiednich mechanizmów rozliczalności. Ponadto istnieje zagrożenie, że nadzorczy przyjmą strategię o zbyt krótkim horyzoncie czasowym

59 Stroma krzywa uczenia się jest widoczna chociażby w zmianie podejścia polskich banków ankietowanych przez PwC w latach 2021 i 2022. Zob. PwC, *Zielone finanse po polsku edycja 2022* i PwC, *Zielone finanse po polsku. Jak ESG zmieni sektor bankowy i finansowanie firm*, 2021, <https://www.pwc.pl/pl/media/2021/2021-05-31-zielone-finanse-po-polsku-raport-pwc.html> [dostęp: 15 maja 2023 r.]. Zob. również: Związek Banków Polskich, *ESG: sektor bankowy w poszukiwaniu drogi do zeroemisyjności*, 2022, <https://www.zbp.pl/getmedia/14d031e8-cfd4-40f4-9d1d-261ed9706fb1/Droga-do-zeroemisyjności-Raport> [dostęp: 15 maja 2023 r.].

60 Europejski Bank Centralny, *The Climate and the Economy*, marzec 2023, <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwpwps/ecb.wp2793-7969efec4f.en.pdf?57ff963d58337cc882248731e0fc38ae> [dostęp: 15 maja 2023 r.].

61 M. Marcinkowska, *Próby włączenia ryzyka ESG do unijnych regulacji ostrożnościowych dla banków*, „Bezpieczny Bank” 2022, t. 88, nr 3, s. 35–65.

i zaniechają podjęcia koniecznych działań nadzorczych wobec innych bieżących problemów sektora bankowego, a także ze względu na ogólną wysokoemisyjność gospodarki i trudności związane z transformacją.

Kolejnym istotnym wyzwaniem – nie tylko w obszarze prawa bankowego – jest aktywny udział podmiotów prywatnych i publicznych, a także społeczeństwa obywatelskiego we współkształtowaniu unijnych regulacji z zakresu zrównoważonych finansów. Należy tu podkreślić, że ze względu na kluczową rolę technicznych standardów w tym obszarze istnieje wiele instytucjonalnych ścieżek udziału w procesach ich wypracowywania w ramach m.in. europejskich urzędów nadzoru (w tym udział w cyklicznych konsultacjach), innych ciał doradczych (np. unijnej Platformy ds. Zrównoważonego Finansowania⁶²) czy współpracy sektorowej w organizacjach zrzeszających różne grupy interesariuszy w Brukseli. Ważną rolę może w tym kontekście odegrać również nowo powstała polska Platforma Zrównoważonych Finansów⁶³. Po uwzględnieniu strukturalnych cech polskiej gospodarki tego typu zaangażowanie jest szczególnie ważne w kontekście wypracowywania rozwiązań wspierających finansowanie inwestycji związanych z transformacją (ang. *transition finance*)⁶⁴.

Podsumowanie

„Zazielenianie” sektora finansowego w Unii ma dwa wymiary: wspieranie finansowania zielonej transformacji oraz podnoszenie jakości zarządzania ryzykiem ESG przez instytucje finansowe. Trend ów wynika zarówno ze wzrostu świadomości tych typów ryzyka⁶⁵, jak i z widocznego przywództwa kluczowych aktorów na poziomie unijnym (zwłaszcza Europejskiego Banku Centralnego). Od 2019 r., kiedy w Unii zostały wprowadzone pierwsze rozwiązania, obserwujemy dynamiczny rozwój podejścia do uwzględniania ryzyk ESG (zwłaszcza klimatycznych i środowiskowych) w nadzorze ostrożnościowym. Choć początkowe wymogi dotyczą głównie ujawnień, kolejne kroki decydentów i niektórych nadzorców coraz wyraźniej integrują czynniki ESG w procesy nadzorcze. Przedstawiona przez Komisję Europejską w 2021 r. propozycja reformy CRR i CRD („pakiet bankowy 2021”) wiąże się z nadaniem nowych uprawnień (i przydzieleniem nowych obowiązków) instytucjom nadzoru, a także ze zobowiązaniem banków do konsekwentnego uwzględniania kwestii związanych ze zrównoważonym rozwojem w strategiach oraz w konkretnych decyzjach biznesowych. Działania w obszarze Filara I (czyli specjalne wymogi kapitałowe dla ekspozycji mających wpływ na środowisko lub inne czynniki ESG) pozostają na razie mało prawdopodobne, choć jak pokazują opisane przykłady działań nadzorczych w Unii

62 Art. 20 taksonomii UE.

63 Komisja Europejska, *Bridging the Climate Financing Gap with Public Policy Instruments in Poland*, 2023, https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/financial-sector-and-access-finance/bridging-climate-financing-gap-public-policy-instruments-poland_en [dostęp: 17 maja 2023 r.].

64 Sustainable Finance Platform, *The Extended Finance Taxonomy*, 2022, https://finance.ec.europa.eu/system/files/2022-03/220329-sustainable-finance-platform-finance-report-environmental-transition-taxonomy_en.pdf [dostęp: 17 maja 2023 r.].

65 IPCC, *Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change*, <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg3/> [dostęp: 17 maja 2023 r.].

Bankowej i na Węgrzech, nadzorcy już mogą wykorzystać uznaniowość, aby konsekwentnie włączać ocenę aspektów związanych ze zrównoważonym rozwojem w procesy nadzorcze, w tym w kontekście wymogów kapitałowych ustalanych w ramach Filara II.

Przedstawione w niniejszym artykule rozważania pozwoliły na wskazanie zakresu wyzwań dotyczących wdrażania i współkształtowania powstających na poziomie Unii, ale i poza wspólnotą w kontekście prac BKNB, regulacji i standardów obejmujących zarządzanie ryzykiem ESG przez banki. Sam trend regulacyjny mający na celu zakotwiczenie regulacji bankowych w działaniach służących przyspieszeniu koniecznej transformacji w kierunku zrównoważonym jest z pewnością korzystny i dotyczy zarówno stabilności finansowej, jak i dostępności kapitału na finansowanie transformacji. Do wyzwań związanych z wdrożeniem nowych regulacji włączających *explicite* w zakres zainteresowania nadzoru ostrożnościowego kwestie środowiskowe i społeczne należą:

- dostępność danych odpowiedniej jakości umożliwiających wysoki standard raportowania,
- dostępność metodologii i rozwiązań technologicznych do analizy danych ESG,
- stopień zaawansowania metodologii oceny ryzyk ESG, zwłaszcza tych o wydłużonym horyzoncie czasowym,
- spójność regulacji mikroostrożnościowych w odniesieniu do ryzyk ESG z pozostałymi regulacjami z obszaru zrównoważonych finansów (regulacje sektora ubezpieczeń, ujawnień produktowych, ujawnień ładu korporacyjnego),
- zróżnicowane podejście nadzorców w Unii do ryzyk ESG w ramach Filara II (zakres istotności, uwzględnienie kwestii środowiskowych i społecznych),
- tempo zmian regulacyjnych oraz związana z tym niepewność, w tym co do wdrożenia unijnych rozwiązań w krajowym systemie prawnym,
- dostępność odpowiednich zasobów (wiedzy, pracowników, środków finansowych).

Powyższe wyzwania stanowią jednocześnie szansę na zapewnienie dostępności kapitału prywatnego na sfinansowanie transformacji w kierunku zrównoważonym, ale również na wzmocnienie i podniesienie jakości instytucji oraz funkcjonowania rynku w Polsce. Warunkiem wykorzystania tej możliwości jest, po pierwsze, wsparcie rozwoju kompleksowego ekosystemu zrównoważonej transformacji i zrównoważonych finansów w Polsce. Oznacza to m.in. realizację wielu inicjatyw publicznych, prywatnych i organizowanych przez społeczeństwo obywatelskie mających na celu podnoszenie poziomu wiedzy i świadomości znaczenia czynników ESG. Po drugie, w sytuacji niepewności, która staje się stałym elementem obszaru zrównoważonych finansów⁶⁶, podmioty publiczne i nadzorcze powinny być „przewodnikiem” sektora finansowego i niefinansowego jasno komunikującym oczekiwania nadzorcze i informującym o planowanej ścieżce transformacji. Podczas gdy innowacyjność i konkurencja są z pewnością przydatne w wypracowywaniu potrzebnych kreatywnych rozwiązań, osiągnięcie celów zrównoważonego rozwoju wymaga współpracy i koordynacji. Po trzecie, należy rozważyć komplementarne działania regulacyjne na poziomie krajowym, które wspomogą dynamikę

66 D.A. Zetzsche, L. Anker-Sørensen, *Regulating Sustainable Finance in the Dark*, „European Business Organization Law Review” 2022, nr 23, <https://doi.org/10.1007/s40804-021-00237-9>.

rynku zrównoważonych finansów po stronie zarówno podażowej, jak i popytowej, a tym samym „zrównoważą” bilanse banków oraz przyczynią się do zrealizowania będącej w interesie publicznym transformacji.

Bibliografia

- Armour J., Awrey D., Davies P., Enriques L., Gordon J.N., Mayer C., Payne J., *Principles of Financial Regulation*, Oxford University Press, Oxford 2016.
- Bendyk E., *W Polsce, czyli wszędzie. Rzecz o upadku i przyszłości świata*, Polityka, Warszawa 2020.
- Cherednychenko O., *Rediscovering the Public/Private Divide in EU Private Law*, „European Law Journal” 2020, t. 26, nr 1–2, <https://doi.org/10.1111/eulj.12351>.
- Diamond D.W., Dybvig P.H., *Bank Runs, Deposit Insurance, and Liquidity*, „Journal of Political Economy” 1983, t. 91, nr 3, <https://doi.org/10.1086/261155>.
- Dikau S., Robins N., Smoleńska A., van 't Klooster J., Volz U., *Net Zero Transition Plans: A Supervisory Playbook for Prudential Authorities*, Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment Report, 2022.
- Finance Watch, *A Safer Transition for Fossil Banking: Quantifying Capital Needed to Reflect Transition Risk*, 2022, <https://www.finance-watch.org/publication/a-safer-transition-for-fossil-banking/>.
- Grundmann S., *The Banking Union Translated into (Private Law) Duties: Infrastructure and Rulebook*, „European Business Organization Law Review” 2015, nr 16, <https://doi.org/10.1007/s40804-015-0021-z>.
- Gyura G., *The Role of Prudential Requirements in Fostering Green Bond Markets: The Experience of Hungary* [w:] *Green Bonds: A European Endeavor*, red. D. Ramos Muñoz, A. Smoleńska, Palgrave Macmillan 2023.
- Marcinkowska M., *Próby włączenia ryzyka ESG do unijnych regulacji ostrożnościowych dla banków*, „Bezpieczny Bank” 2022, t. 88, nr 3.
- Marcinkowska M., *Standardy kapitałowe banków. Bazylejska Nowa Umowa Kapitałowa w polskich regulacjach nadzorczych*, Regan Press, Gdańsk 2009.
- Niedziółka P., *Zielona (r)ewolucja w polskiej bankowości*, Difin, Warszawa 2021.
- Pasquini C., *Discussion* [w:] *Green Bonds: A European Endeavor*, red. D. Ramos Muñoz, A. Smoleńska, Palgrave Macmillan 2023.
- Pollman E., *The Making and Meaning of ESG*, „ECGI Law Working Paper” 2022, nr 659, <https://ssrn.com/abstract=4219857>.
- Semieniuk G., Holden P.B., Mercure J.F., Salas P., Pollitt H., Jobson K., Vercoulen P., Chewpreecha U., Edwards N.R., Viñuales J.E., *Stranded Fossil-Fuel Assets Translate to Major Losses for Investors in Advanced Economies*, „Nature Climate Change” 2022, nr 12, <https://doi.org/10.1038/s41558-022-01356-y>.
- Smoleńska A., *Plany przejścia, czyli jak banki będą dążyć do osiągnięcia neutralności klimatycznej* [w:] *Zielone finanse w Polsce*, red. L. Kotecki, Warszawa 2022.
- Smoleńska A., van 't Klooster J., *A Risky Bet: Climate Change and the EU's Microprudential Framework for Banks*, „Journal of Financial Regulation” 2022, t. 8, nr 1, <https://doi.org/10.1093/jfr/fjac002>.
- Stefaniak S., *Ekspozycja na ryzyko. Finansowanie paliw kopalnych przez polskie banki a ryzyko osierocenia aktywów*, „Instrat Policy Note” 2022, nr 3.
- Zamarioli L.H., Pauw P., König M., Chenet H., *The Climate Consistency Goal and the Transformation of Global Finance*, „Nature Climate Change” 2021, nr 11, <https://doi.org/10.1038/s41558-021-01083-w>.

Zetsche D.A., Anker-Sørensen L., *Regulating Sustainable Finance in the Dark*, „European Business Organization Law Review” 2022, nr 23, <https://doi.org/10.1007/s40804-021-00237-9>.

Akty prawne

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/36/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi, zmieniająca dyrektywę 2002/87/WE i uchylająca dyrektywy 2006/48/WE oraz 2006/49/WE (Dz.Urz. UE L 176).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/59/UE z dnia 15 maja 2014 r. ustanawiająca ramy na potrzeby prowadzenia działań naprawczych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji w odniesieniu do instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych oraz zmieniająca dyrektywę Rady 82/891/EWG i dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/24/WE, 2002/47/WE, 2004/25/WE, 2005/56/WE, 2007/36/WE, 2011/35/UE, 2012/30/UE i 2013/36/EU oraz rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1093/2010 i (UE) nr 648/2012 (Dz.Urz. UE L 173).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/878 z dnia 20 maja 2019 r. zmieniająca dyrektywę 2013/36/UE w odniesieniu do podmiotów zwolnionych, finansowych spółek holdingowych, finansowych spółek holdingowych o działalności mieszanej, wynagrodzeń, środków i uprawnień nadzorczych oraz środków ochrony kapitału (Dz.Urz. UE L 150).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (Dz.Urz. UE L 176).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady 2019/876 z dnia 20 maja 2019 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do wskaźnika dźwigni, wskaźnika stabilnego finansowania netto, wymogów w zakresie funduszy własnych i zobowiązań kwalifikowalnych, ryzyka kredytowego kontrahenta, ryzyka rynkowego, ekspozycji wobec kontrahentów centralnych, ekspozycji wobec przedsiębiorstw zbiorowego inwestowania, dużych ekspozycji, wymogów dotyczących sprawozdawczości i ujawniania informacji, a także rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (Dz.Urz. UE L 150).

Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2022/2453 z dnia 30 listopada 2022 r. zmieniające wykonawcze standardy techniczne określone w rozporządzeniu wykonawczym (UE) 2021/637 w odniesieniu do ujawniania informacji na temat ryzyk z zakresu ochrony środowiska, polityki społecznej i ładu korporacyjnego (Dz.Urz. UE L 324).

Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 326).

Traktat o Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 202).

Raporty, dokumenty

Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego, *Basel Committee Charter*, 2018, <https://www.bis.org/bcbs/charter.htm>.

Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego, *Frequently Asked Questions on Climate-Related Financial Risks*, 2022, <https://www.bis.org/bcbs/publ/d543.htm>.

- Bazyjski Komitet ds. Nadzoru Bankowego, *Principles for the Effective Management and Supervision of Climate-Related Financial Risks*, 2022, <https://www.bis.org/bcb/publ/d532.htm>.
- Chudzyński J., Maciąga D., Mrozek K., Stefaniak S., *Gaz – zły biznes dla banków i dla środowiska*, Fundacja RT-ON, 2022, <https://rt-on.pl/phocadownload/Gaz%20-%20zly%20biznes%20dla%20bankow%20i%20dla%20srodowiska%2026-10-2022.pdf>.
- Europejska Rada Ryzyka Systemowego, Europejski Bank Centralny, *Climate-Related Risk and Financial Stability*, July 2021, <https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/reports/esrb.climateriskfinancialstability202107~79c10eba1a.en.pdf>.
- Europejski Bank Centralny, *The Climate and the Economy*, marzec 2023, <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecb.wp2793~7969efec4f.en.pdf?57ff963d58337cc882248731e0fc38ae>.
- Europejski Bank Centralny, *Guide on Climate-Related and Environmental Risks Supervisory Expectations Relating to Risk Management and Disclosure*, 2020, <https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.202011finalguideonclimate-relatedandenvironmentalrisks~58213f6564.en.pdf>.
- Europejski Bank Centralny, *Walking the Talk: Banks Gearing up to Manage Risks from Climate Change and Environmental Degradation: Results of the 2022 Thematic Review on Climate-Related and Environmental Risks*, 2022, <https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.thematicreviewcerreport112022~2eb322a79c.en.pdf>.
- Europejski Urząd Nadzoru Bankowego, *Discussion Paper on the Role of Environmental Risks in the Prudential Framework*, 2022, <https://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy/credit-risk/discussion-paper-role-environmental-risk-prudential-framework>.
- Financial Stability Board, *Climate Scenario Analysis by Jurisdictions: Initial Findings and Lessons*, 2022, <https://www.fsb.org/wp-content/uploads/P151122.pdf>.
- IPCC, *Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change*, 2022, <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg3/>.
- Komisja Europejska, *Bridging the Climate Financing Gap with Public Policy Instruments in Poland*, 2023, https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/financial-sector-and-access-finance/bridging-climate-financing-gap-public-policy-instruments-poland_en.
- Komisja Europejska, *Pakiet bankowy 2021: nowe unijne przepisy mające wzmocnić odporność banków i lepiej przygotować je na przyszłość*, 27 października 2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/ip_21_5401.
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Europejski Zielony Ład (COM(2019) 640 final).
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Plan działania: finansowanie zrównoważonego wzrostu gospodarczego (COM(2018) 97 final).
- Magyar Nemzeti Bank, *Green Program*, 2019, <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-green-program-en.pdf>.
- Magyar Nemzeti Bank, *Recommendation No 10/2022. (VIII.2.) of the Magyar Nemzeti Bank on Climate-Related and Environmental Risks and the Integration of Environmental Sustainability Considerations into the Activities of Credit Institutions*, 2022, <https://www.mnb.hu/letoltes/green-recommendation-vol2-no-10-2022-viii2.pdf>.
- NGFS Scenarios Portal, <https://www.ngfs.net/ngfs-scenarios-portal/explore>.
- Paris Agreement Capital Transition Assessment (PACTA), *Measuring the Alignment of Financial Portfolios with Climate Scenarios*, <https://www.transitionmonitor.com>.

- Principles for Responsible Investment, *Practical Guide to ESG Integration in Sovereign Debt*, 29 August 2019, <https://www.unpri.org/fixed-income/a-practical-guide-to-esg-integration-in-sovereign-debt/4781.article>.
- PwC, *Zielone finanse po polsku. Edycja 2022*, 2022, <https://www.pwc.pl/pl/publikacje/zielone-finanse-po-polsku-jak-esg-zmieni-sektor-bankowy-i-finansowanie-firm.html>.
- PwC, *Zielone finanse po polsku. Jak ESG zmieni sektor bankowy i finansowanie firm*, 2021, <https://www.pwc.pl/pl/media/2021/2021-05-31-zielone-finanse-po-polsku-raport-pwc.html>.
- Sustainable Finance Platform, *The Extended Finance Taxonomy*, 2022, https://finance.ec.europa.eu/system/files/2022-03/220329-sustainable-finance-platform-finance-report-environmental-transition-taxonomy_en.pdf.
- Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Inauguracja wielonarodowego projektu w obszarze zrównoważonego finansowania*, 20 stycznia 2023, https://www.knf.gov.pl/aktualnosci?articleId=80904&p_id=18.
- Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Metodyka badania i oceny nadzorczej banków komercyjnych, zrzeszających oraz spółdzielczych (metodyka BION)*, kwiecień 2022.
- Związek Banków Polskich, *ESG: sektor bankowy w poszukiwaniu drogi do zeroemisyjności*, 2022, <https://www.zbp.pl/getmedia/14d031e8-cfd4-40f4-9d1d-261ed9706fb1/Droga-do-zeroemisyjnosci-Raport>.